

רשב"ם עקרונות פרשנות לתורה פרופ' יהונתן יעקבס

שיעור 1: רבי שמואל בן מאיר - תולדותיו ויצירתו

פירוש ר' יוסף קרא על שמואל א, כ

[...] ויודע אני שיליזו על פתרון זה כל בעלי אגדה ותלמוד, שלא יניחו מה שפתרו רבותינו בראש השנה ובכמה מסכתות, וילכו אחרי פתרונם. אך המשכילים ישכילו לנתיבות הקרייה להעמיד דבר על האמת"

פירוש ר' יוסף קרא על יהושע יז, 16

ומעתה אל יתמה המשכיל לומר [...]

פירוש רשב"ם על בראשית א, 1

יבינו המשכילים [...]

פירוש רשב"ם על בראשית לז, 2

ישכילו ויבינו אוהבי שכל [...] ועתה יראו המשכילים

פירוש רשב"ם על שמות, הקדמה לפרשת משפטים

ידעו ויבינו יודעי שכל

הקדמת המעתיק לפירוש רשב"ם, כ"י מינכן 5

אילו פירושי חמשה חומשי תורה יסוד רבינו שמואל בן הרב ר' מאיר, אחיו של רבינו יעקב מרמרו, בני בתו של המאור הגדול רבינו שלמה בר יצחק. יהי זכרם לנצח ועצמותיהם כדשא תפרחנה

ר' צדקיה בן אברהם, שיבולי הלקט, ח"ב סימן לג

ראיתי ר"ת שהקפיד הרבה על רבנו שמואל, שהיו לו רחלות הרבה והיו רחוקות קצת מבית היהודים ועומדות בבית הגוי והיה רבנו שמואל שולח בתו ושמה מרונא לראות ולא הייתה מספקת לבוא שם עד שחלבו חציו או כולו

מרדכי בן הלל, הגהות מרדכי, עירובין סי' תקכח

ועוד רצה רשב"ם לעשות אחרת, כי שפל עיניים היה ורצה לעלות בקרון אשר סוס ופרד מושכין בו, ולא הרגיש ואתרחיש ליה ניסא, נודמן רבנו תם שם, אמר לו אל תהי צדיק הרבה, שא מרום עיניך והנה סוס ופרד לקראתך

שיעור 2: רבי שמואל בן מאיר - עקרונותיו הפרשניים

מובאות מתוך פירוש רשב"ם לתורה

בראשית א, 1. בראשית ברא אלהים - יבינו המשכילים, כי כל דברי רבותינו ודרשותיהם כנים ואמתים, וזהו האמור במסכת שבת (סג ע"א): הוינא בר תמני סרי שנין, ולא ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. ועיקר ההלכות והדרשות יוצאין מיתור המקראות או משינוי הלשון, שנכתב פשוטו של מקרא בלשון שיכולין ללמוד הימנו עיקר הדרשה, כמו "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" (בראשית ב, 4), ודרשו חכמים (ב"ר יב, 9) 'באברהם' מאריכות הלשון, שלא היה צריך לכתוב "בהבראם". עתה אפרש פירושי הראשונים בפסוק זה, להודיע לבני אדם למה לא ראיתי לפרש כמותם [...]

בראשית לז, 2. אלה תולדות יעקב - ישכילו ויבינו אוהבי שְׁכָל מה שלימדונו רבותינו (שבת סג ע"א), כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו, אף כי עיקרה של תורה באת ללמדנו ולהודיענו ברמיזה הפשט וההגדות וההלכות והדינים, על ידי אריכות הלשון, ועל ידי שלשים ושתים מידות של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, ועל ידי שלש עשרה מידות של רבי ישמעאל. והראשונים, מתוך חסידותם נתעסקו לנטות אחרי הדרשות שהן עיקר, ומתוך כך לא הורגלו בעומק פשוטו של מקרא; ולפי שאמרו חכמים (ברכות כח ע"ב): 'אל תרבו בניכם בהגיון', וגם אמרו (ב"מ לג ע"א): 'העוסק במקרא - מדה ואינה מדה; העוסק בתלמוד - אין לך מדה גדולה מזו', ומתוך כך לא הורגלו כל כך בפשוטן של מקראות. וכדאמרינן במסכת שבת (סג ע"א): הוינא בר תמני סרי שנין, וגרסינן כולה תלמודא, ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. וגם רבנו שלמה אבי אמי, מאיר עיני גולה, שפירש תורה נביאים וכתובים, נתן לב לפרש פשוטו של מקרא, ואף אני, שמואל בן רבי מאיר חתנו זצ"ל, נתווכחתי עמו ולפניו, והודה לי, שאילו היה לו פנאי, היה צריך לעשות פרושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל יום. ועתה יראו המשכילים מה שפירשו הראשונים [...]

רשב"ם, פתיחה לפרשת משפטים

ידעו ויבינו יודעי שכל, כי לא באתי לפרש הלכות, אעפ"י שהם עיקר, כמו שפירשתי בבראשית (לז, 2), כי מיתור המקראות נשמעין ההגדות וההלכות, ומקצתן ימצאו בפירושי רבינו שלמה אבי אמי זצ"ל. ואני לפרש פשוטן של מקראות באתי, ואפרש הדינים וההלכות לפי דרך ארץ. ואע"פ כן ההלכות עיקר, כמו שאמרו רבותינו (ראה סוטה טז ע"א): הלכה עוקרת מקרא.

רש"י בראשית ג, 8

יש מדרשי אגדה רבים

וכבר סידרו רבותינו על מכוונם בבראשית רבה ובשאר מדרשות ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו

רשב"ם פתיחה לפרשת משפטים

...לא באתי לפרש הלכות
 ...ומקצתן ימצאו בפירושי רבינו שלמה זצ"ל
 ואני לפרש פשוטן של מקראות באתי
 ואפרש הדינין וההלכות לפי דרך ארץ

פירוש רשב"ם, פתיחה לספר ויקרא

ואשר שם לכו לדבר יוצרינו, אל יזוז מנימוקי זקני רבנו שלמה ואל ימוש מהם, כי רוב הלכות
 ודרשות שבהם קרובים לפשוטי המקראות, (ומיתורם או משינוי) הלשון יש ללמוד כולם. וטוב
 אשר תאחוז בזה אשר פירשתי, וגם מזה אל תנח ידיך,
 ספר 'ויקרא' - הלכות מרובות יש בו, והתבוננו, החכמים, בפרושי זקני, כי לא אאריך אלא
 במקומות שיש לפרש פשוטי מקראות.

רשב"ם, קטעים ממכתב פולמוסי

אם יראו הרואים פירושים קדומים שנוטים לצד פשט אחר בעניינים אחרים יתנו לב כי אינם דרך
 ארץ לפי חכמת דברי בני אדם או כפי' הפסוק. אינו כן ואיני יכול לפרש כל כך ולפרש טעמי
 הקושיות אלא מעט מזער כי לא יכול דיו וקולמוס וקלף להספיק.
 הלא תראה מה פירש זקני זצ"ל [...] הלא זה הדבר הבל, וכי מי הוא הדיוט וכסיל שסבור שהעץ
 יש בו כח כאדם, ולמה הוצרך משה רבינו לומר דבר שאינו ראוי להשמע. ואני פירשתי יפה לפי
 הפסוקים ולפי דרך ארץ [...] הרי פירושו לפי הפסוקים שלמעלה ודרך ארץ ודבר חכמה.

שיעור 3: עקרונותיו הפרשניים של רשב"ם: דרך ארץ

מובאות מתוך פירוש רשב"ם לתורה

שמות כא, 1. ואני לפרש פשוטן של מקראות באתי, ואפרש הדינין וההלכות לפי דרך ארץ.

בראשית מא, 38. אשר רוח אלהים בו - בפתרון חלומות וכל שכן לחכמת דרך ארץ.

בראשית כה, 29-31. מן האדום האדום הזה - דרך אדם הממהר לשאול דבר מחברו כופל את דבריו. וזה שהיה עייף ורעב, הרי הוא כאומר תן לי מהרה לאכול [...] מכרה כיום - כלומר לאלתר. מיד מכור לי חלק בכורתך הראוי לך בממון אבי בממון שאתן לך, ואחר כך אתן לך המאכל לעדות לקיום. כדרך שמצינו "ויאכלו שם על הגל" (בר' לא, מו), לקיום ברית בין לבן ליעקב.

בראשית כה, 33. וימכר את בכרתו - בדמים, ואחר כן ויעקב נתן לעשו וגו', כמנהג בני אדם לקיום דבר.

בראשית כח, 12. עולים ויורדים - לפי הפשט אין לדקדק במה שהקדים עולים ליורדים. שכן דרך ארץ להזכיר עלייה קודם ירידה.

בראשית לה, 25. בהיותם כואבים - לפי דרך ארץ ופשוטו של מקרא אז היו כואבים מיום ראשון ושני.

בראשית מא, 2. והנה מן היאור עולות - דרך ארץ לשתות הבהמות ביחד וחוזרות ועולות ורועות באחו.

שמות יד, 21. ברוח קדים - כדרך ארץ עשה הקב"ה שהרוח מייבש ומקריח את הנהרות.

שמות טו, 8. וברוח אפיך - ברוח קדים עזה כל הלילה. נערמו - גבהו למעלה כמו ערימת חטים [...] קפאו - כמו וכגיבנה תקפיאני.

שמות יז, 11. כאשר ירים משה ידו והמטה וגבר ישראל - שכן דרך ערכי מלחמה כל זמן שרואים הרמת ניסם - קונפיון ב"ל - הן מתגברין, וכשהוא מושלך רגילים לנוס ולהנצח.

שמות לב, 19. וישלך מידו - כשראה את העגל תשש כוחו ולא היה בו כוח והשליכם רחוק ממנו קצת שלא יזיק את רגליו בנפלים, כדרך כל משליכי משאוי כשאין בהם כוח לשאת. וכן ראיתי בפרקים של רבי אליעזר, ועיקר פשוטו כך.

דברים ט, 17. ואשברם - כי לא עצרתי כוח, כמו שפירשתי בפרשת כי תשא.

ויקרא יא, 3. ולפי פשוטו של מקרא ותשובת המינים, כל הבהמות והחיות והעופות והדגים ומיני ארבה ושרצים שאסר הקדוש ברוך הוא לישראל מאוסים הם, ומקלקלים ומחממים את הגוף, ולפיכך נקראו טמאים. ואף רופאים מובהקים אומרים כן. ואף בתלמוד (ראה שבת פו ע"ב) גוים שאוכלים שקצים ורמסים חביל גופייהו.

ויקרא יא, 34. אשר יבא עליו מים יטמא - מי שרוצה לתת טעם במצות לפי דרך ארץ ולתשובת המינים, לא הזיק הקדוש ברוך הוא טומאה למיני אוכלים ומשקין עד שתיקנם לצורך מאכל, ונתינת מים היא תחילת תיקונם ועיקר חשיבותם לצורך אכילה

ויקרא יט, 19. בהמתך לא תרביע כלאים - לפי דרך ארץ ותשובת המינים כשם שציוה הכתוב שכל אחד ואחד יוציא פרי למינהו במעשה בראשית, כך ציוה להנהיג את העולם בבהמות ובשדות ואילנות, וגם בחרישת שור וחמור שהם שני מינים, וגם בצמר ופשתים, שזה מן בהמות וזה מן קרקע וגידוליו. ולמינים אמרתי הצמר צבוע והפשתן איננו צבוע, וקפיד בבגד של שני מראות, והודו לי.

שמות כג, 19. לא תבשל גדי בחלב אמו - דרך העזים ללדת שני גדיים יחד, ורגילים היו לשחוט אחד מהם, ומתוך שרוב חלב בעזים [...] היו רגילים לבשלו בחלב האם; ולפי ההוה דבר הכתוב. וגנאי הוא הדבר ובליעה ורעבתנות לאכול חלב האם עם הבנים. ודוגמא זו באותו ואת בנו (וי' כב, כח) ושילוח הקן (דב' כב, ו-ז); וללמדך דרך תרבות צוה הכתוב.

דברים כב, 6. לא תקח האם על הבנים - לפי דרך ארץ ולתשובת המינים כבר פירשתי בלא תבשל גדי בחלב אמו (שמ' כג, יט) וכן באותו ואת בנו (וי' כב, כח), שדומה לאכזריות ורעבתנות לקחת ולשחוט ולבשל ולאכול אם ובנים יחד.

שיעור 4: רשב"ם: יחסו למדרשי חז"ל

מובאות מתוך פירוש רשב"ם לתורה

שמות כא, 6. לעולם - לפי הפשט כל ימי חייו, כמו שנאמר בשמואל "וישב שם עד עולם" (שמואל א, 22).

שמות כא, 10. שארה - מזונות. כמו ואשר אכלו שאר עמי. כסותה - מלבושים. ועונתה - בית דירה לפי הפשט, לשון מעון, כי המ"ם של מעון כמו מ"ם של מקום ושל מלון שאינו עיקר. הרי מזון וכסות [ומדור].

ויקרא טז, 10. לשלח אותו לעזאזל המדברה - לפי פשוטו לשלח אותו חי אל העזים אשר במדבר; כמו שמצינו בציפרי מצורע "ושלח את הצפור החיה על פני השדה" (ויקרא יד, 7), לטהרו מטומאתו. אף כאן לטהר את ישראל מעוונותם משלחו אל המדבר. והוא מקום מרעה הבהמות, כדכתיב "וינהג את הצאן אחר המדבר" (שמות ג, 1). ובתלמוד מדבריות, בייתות. עזאזל - למ"ד יתירה, כלמ"ד "בית ארבאל" (הו' י, יא), שהיא מלשון "וארב לו" (דב' יט, יא). וכן מ"ם של "ריקם" (בר' לא, מב) ו"חנם" (בר' כט, טו) יתירות, לתיקון פעולה, כמו נו"ן של "שגעון" (דב' כח, כח) ו"עצבון" (בר' ג, יז) ו"עשרון" (וי' יד, כא). ולפנינו קורא המקום שמשלח שם השעיר ארץ גזירה (להלן כב) - ארץ חריבה שאין בה שום תבואה, שהיא גזורה ונכרתת מכל טוב.

פירוש רשב"ם על שמות יג, 9

לאות על ידך - לפי עומק פשוטו יהיה לך לזיכרון תמיד, כאילו כתוב על ידך, כעין "שימני כחותם על לבך" (שיר השירים ח, 6). בין עיניך - כעין תכשיט ורביד זהב שרגילין ליתן על המצח לנוי.

פירוש יפת בן עלי על משלי ז, 10

מאמרו "קשרם על אצבעותיך" וכו' זהה למאמר "וקשרתם לאות על ידיך" (דב' ו, ח) בתורה, ומאמרו "כתבם על לוח לבך" זהה למאמר "ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם" (דב' יא, יח). המטרה היא לשמרם בלב ולזכור אותם בכל עת.

מנחם בן סרוק, מחברת מנחם (מהדורת סאנז-בדיוס), עמ' 200

טף מתחלק לארבע מחלקות [...] המראה השלישי [...] לשון מלל ניב שפתים הם. ופתרון "והיו לטוטפות בין עיניך" כה הוא וכה ענינו: "שויתי ה' לנגדי תמיד" (תהילים טז, 8). וכה הזהיר משה את ישראל באמרו "והיו לטוטפות בין עיניך": עמי שית אמרי נוכח פניך וחקותי מול עיניך, ואל תשכח את הדברים אשר ראו עיניך לבעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו. והוא אשר דבר שלמה בספר משליו "קשרם על גרגרותיך ענדם על לוח לבך" (משלי ג, 3).

ראב"ע, הפירוש הקצר על שמות יג, 9

והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך - יתכן על שני פירושים. האחד על דרך "קשרם על גרגרותיך כתבם על לוח לבך" (משלי ג, 3), ויהי טעם לאות כמו 'סימן'. ומהו שיהיה לאות

ולזכרון? הוא "כי ביד חזקה..." - שתאמר כן בלבך ולבנך. וכן הכתוב השני "והיה לאות על ידך ולטוטפת בין עיניך" (טז) - והוא "כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים" [...]. והפירוש השני להיותו כמשמעו, לעשות תפילין שליד ושלראש. ובעבור שהעתיקו כן חכמינו ז"ל בטל הפירוש הראשון, כי אין עליו עדים נאמנים כאשר יש לפירוש השני.

ראב"ע, הפירוש הארוך על שמות יג, 9

והיה - יש חולקין על אבותינו הקדושים, שאמרו כי לאות ולזכרון - על דרך "לוית חן הם לראשך וענקים לגרורותיך" (משלי א, 9). גם "וקשרתם לאות על ידך" (דברים ו, 8) כמו "קשרם על לבך תמיד" (משלי ו, 21). גם "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך" (דברים ו, 9) כמו "כתבם על לוח לבך" (משלי ג, 3). ומהו שיהיה לאות ולסימן ולזכרון? שיהיה שגור בפיו "כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים" [...] ואין זה דרך נכונה. כי בתחילת ספרו כתב "משלי שלמה" (משלי א, 1), והנה כל מה שהזכיר הוא דרך משל. ואין כתוב בתורה כי הוא דרך משל, רק כמשמעו, על כן לא נוציאנו מידי פשוטו. כי בהיותו כמשמעו איננו מכחיש שקול הדעת כמו "ומלתם את ערלת לבבכם" (דברים י, 16), שנצטרך לתקנו כפי הדעת.

פירוש ר' יוסף בכור שור על במדבר יב, 8

[...] [הג"ה]. ובכאן נשברו זרועם של אומות העולם, שאומרים על מה שאמר משה רבינו אלגוריא הם, כלומר חידה ומשל, ואינו מה שהוא אומר, ומהפכין הנבואה לדבר אחר, ומוציאין הדבר ממשמעותו לגמרי. ועליהם אמר דוד "מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום" (תהילים קמז, 19-20). שאעפ"י שהעתיקו את התורה מלשון הקודש ללשונם, לא נתן להם הקדוש ברוך הוא לב לדעת ועיניים לראות ואוזניים לשמוע, אלא מהפכין הדברים למה שאינם, כי אין רוצה וחפץ בהם שידבקו בתורתו. גם מבני עמינו שמעתי שמפקפקין על תפילין ומזוזות וכיסוי הדם, שאומרים "והיו לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך"; "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך", שהוא כמו "שימני כחותם על לבך, כחותם על זרועך" (שיר השירים ח, 6) - שתזכרני תמיד, ואינו חותם על זרועו ולבו ממש; וכן אילו אינם ממש תפילין ומזוזות [...] ואוי להם מעלבונה של תורה, כי אף הם עתידים ליתן את הדין. וכי מה עניין משה אצל שאר נביאים, שמדברים על ידי חידה ומשל? אבל משה אינו מדבר על ידי חידה, כמו שהעיד הקדוש ברוך הוא, שאינו מדבר עמו בחידות.

פירוש ר' יוסף בכור שור על דברים ו, 9

והמפרשים שזה כמו "שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך" (יר השירים ח, 6), ואינו מדבר בתפילין ומזוזות, טועים ומשבשים ומראים פנים בתורה שלא כהלכה, ולא שמו לב מה שאומר הקדוש ברוך הוא אל משה "פה אל פה אדבר בו במראה ולא בחידות" (במדבר יב, 8), ולפי דבריהם אילו חידות הם. ומה טעם לא נתנו לב על רבותינו, שהיו יודעים לטהר את השרץ מן התורה, ומעולם לא תמצא אחד מהם שחיסר מצוה מן התורה, ואין נחלקו - רק בדיקדוק המצות וגזירותם, אבל לעקור גוף מצוה - לא תמצא מחלוקת. והם מחסירים בפשיטיהם, שרא להו מרייהו! ועל כיוצא בהם אמרו רבותינו פושעי ישראל - קרקפתא דלא מנח תפילין.

פירוש רשב"ם על בראשית כו, 5

עקב אשר שמע אברהם בקולי - על העקידה, דכתיב "עקב אשר שמעת בקולי" (בראשית כב, 18).
וישמור משמרתי - כגון מילה, דכתיב בה "ואתה את בריתי תשמור" (בראשית יז, 9). מצותי - כגון
מצות שמנה ימים, דכתיב "כאשר ציוה אותו אלהים" (בראשית כא, 4). חוקותי ותורותי - לפי
עיקר פשוטו, כל המצות הניכרות, כגון גזל ועריות וחימוד ודינין והכנסת אורחים, כלם היו נוהגין
קודם מתן תורה, אלא שנתחדש ונתפרש לישראל, וכרתו ברית לקיימן.

פירוש רשב"ם על שמות כג, 13

ובכל אשר אמרתי אליכם - מיום התחלת הדברות עד עכשיו, תשמרו - חוזר ושונה וכופל
אזהרותיו.

פירוש רשב"ם על במדבר טו, 23

מן היום אשר צוה ה' והלאה - כל המצוות כולן נצטוו אחר 'אנכי' ו'לא יהיה לך', כי הם ראשונות.

מאיר איש שלום, 'תפילין של רשב"ם', בית התלמוד ג (תרמ"ג), עמ' 223-224

זה שנים פגעני לייצן אחד ושאלני איזה תפילין אתה מניח של רש"י או של ר"ת, ולקיים ענה
כסיל כאיוולתו השבתיו ואיזה תפילין אתה מניח, ויענני אני מניח תפילין של הרשב"ם ואז ידעתי
מה כוונתו [...]

שיעור 5: חוסר הפופולריות של פירוש רשב"ם לתורה:

מבט מחודש

מובאות מתוך פירוש רשב"ם לתורה

בראשית לז, 2. וגם רבנו שלמה אבי אמי מאיר עיני גולה שפירש תורה נביאים וכתובים נתן לב לפרש פשוטו של מקרא, ואף אני שמואל ב"ר מאיר חתנו זצ"ל נתווכחתי עמו ולפניו והודה לי שאילו היה לו פנאי היה צריך לעשות פרושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל יום

בראשית א, 1. עתה אפרש פירושי הראשונים בפסוק זה להודיע לבני אדם למה לא ראיתי לפרש כמותם

בראשית לז, 2. ועתה יראו המשכילים מה שפירשו הראשונים [...] והנה זה הבל הוא

בראשית לז, 2. פשטנים אחרים לא עמדו על העיקר

בראשית מה, 28. פשטות אחרים של ערמומיות אומ' והנם הבל

שמות ג, 11. הראשונים ממני לא הבינו בו כלל וכלל [...] מי שמפרשים עניינים אחרים אינם אלא טועים גמורים.

רשב"ם, מכתב פולמוסי

אם יראו הרואים פירושים קדומים שנוטים לצד פשט אחר בעניינים אחרים יתנו לב כי אינם דרך ארץ [...]

תשובות דונש בן לברט (מהדורת בדיליוס), עמ' 5

בגלוי תוכחת לבבו קודחת/ בשל הביא שחת בלבנות היצורים/ והפר היראה ואמר אל ראה/ עשות החטאה לעות הישרים [...] ואסר מותר והתיר נאסרים

תשובות דונש בן לברט (מהדורת בדיליוס), עמ' 17

ודין אלהים הרשעת/ ועל עצת רשעים הופעת/ והמותר אסרת/ והאסור התרת.

מנחם בן סרוק, מחברת מנחם (מהדורת בדיליוס), עמ' 200

טף מתחלק לארבע מחלקות [...] המראה השלישי [...] לשון מלל ניב שפתים הם. ופתרון והיו לטוטפות בין עיניך כה הוא וכה ענינו: שויתי ה' לנגדי תמיד (תהילים טז, 8). וכה הזהיר משה את ישראל באמרו והיו לטוטפות בין עיניך, עמי שית אמרי נוכח פניך וחקותי מול עיניך, ואל תשכח את הדברים אשר ראו עיניך לבעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו. והוא אשר דבר שלמה בספר משליו קשרם על גרגרותיך ענדם על לוח לבך (משלי ג, 3).

פירוש רשב"ם על שמות יג, 9

לאות על ידך - לפי עומק פשוטו יהיה לך לזכרון תמיד כאילו כתוב על ידך. כעין שימני כחותם על לבך (שיר השירים ח, 6). בין עיניך - כעין תכשיט ורביד זהב שרגילין ליתן על המצח לנוי.

מנחם בן סרוק, מחברת מנחם בן סרוק (מהדורת בדיליוס), עמ' 285

ען מתחלק לענינים ומחלקות [...] השתים עשרה שארה כסותה ועונתה. אם ענין עונה משכב, המילה מגזרת ענין, אבל דברה התורה בלשון כבוד. ומהפותרים אשר אומרים ענין שכינה ודירה הוא, ודנין אותו מגזרת מעונה.

פירוש רשב"ם על שמות כא, 10

ועונתה - בית דירה לפי הפשט. לשון מעון. כי המ"ם של מעון כמו מ"ם של מקום ושל מלון שאינו עיקר. הרי מזון וכסות [ומדור].